

stroomen op de geslachtsorganen en het benodigde instrumentarium worden achtereenvolgens de aandoeningen aan de vulva, van de scheede en de baarmoeder besproken, die voor een electriche behandeling in aanmerking komen. In een aanhangsel tot dit hoofdstuk van twee bladzijden bespreken de schrijvers hun standpunt tegenover en de wijze van behandeling der fibromyomen met Röntgenstralen en der bloedingen in de menopause; naar Ref.'s meening had dit of uitgebreider moeten geschieden of het ware beter achterwege gebleven. Vervolgens worden kort besproken de aandoeningen in de zwangerschap, die voor een electriche behandeling in aanmerking komen, die van de adnexa en de nerveuse aandoeningen, terwijl het boekje besluit met een opsomming der tegenaanwijzingen van een electriche behandeling der geslachtsorganen. Er bestaan talrijke werken over diathermie in de gynaecologie en de verloskunde, die heel wat dieper op de zaken ingaan, dan het hier besproken boekje, dat een ietwat uitgebreid compendium is. Of de hier besproken toepassing van diathermie bij zwangerschapsbraken, bij neurasthenie en bij geslachtelijke frigiditeit, die in Frankrijk schijnt te geschieden, ook elders navolging vindt, hoopt Ref. te mogen betwijfelen.

I. A. WIJSENBEK.

Prof. RICHARD STERN, *Ueber traumatische Entstehung innerer Krankheiten unter besonderer Berücksichtigung der Unfall-Begutachtung*. Völlig neu bearbeitet von dr. med. RUDOLF STERN, Priv.-Doz. f. innere Medizin a. d. Univers. Breslau. Dritte Auflage. 1930. Jena. Verlag von GUSTAV FISHER. Prijs 32 mark, gebonden 39 mark.

Na 17 jaar heeft RUDOLF STERN de pieteitvolle daad ondernomen, van het uitnemende werk van zijn vader een nieuwe uitgave het licht te doen zien.

Er is veel in veranderd; zoo vindt men nu geheel nieuwe hoofdstukken over poliomyelitis acuta anterior, meningitis tuberculosa en purulenta, actinomyose, angina pectoris, pseudoleucaemie, tetanie, dystrophia adiposogenitalis en ziekte van WEIL. Toch is het het oude boek gebleven voor hem, die dit gekend heeft.

Het komt mij voor, dat de bewerker ook is medegegaan met den tijdgeest en de nieuwe opvattingen omtrent de traumatische aetiologie, zoo o.a. ten opzichte der tuberculose.

Daarom treft het mij wel, dat nog zoo wordt vastgehouden, o.a. bij de bespreking der algemeene infectieziekten, aan de beteekenis van den locus minoris resistentiae, ook al wordt in ieder geval geëischt, dat de mechanische inwerking een plaatselijke verandering achterlaat. En dat te meer, daar hier de invloed van een heftig algemeen trauma niet wordt genoemd.

Hoe gevaarlijk het is, verband aan te nemen tusschen trauma en ziekte, indien niet het verband zeer voor de hand ligt, moge blijken uit STERN'S opvatting, dat na een eersten aanval van polyarthritis rheumatica, welke als traumatisch wordt erkend, de opvolgende aanvallen alle aan dat trauma moeten worden toegeschreven, ook al ontstaan deze na een zeer langdurig tijdperk, zonder verschijnselen.

Zoo zou ik natuurlijk meer plaatsen kunnen aanwijzen, waar ik wel een vraagteken zou willen zetten, maar dat neemt niet weg, dat ik in deze nieuwe uitgave een zeer waardevolle aanwinst zie voor iederen geneeskundigen, die staat voor de beantwoording van vragen, die op dit gebied liggen.

Dit boek is, tusschen het vele, dat nog onbekend is, een betrouwbare gids, al zal men tegenover sommige opvattingen ietwat critisch moeten staan. Het heeft, door deze nieuwe uitgave, zijn plaats weer veroverd naast dat van KAUFFMANN.

D. BROCX.

---

Dr. JOSEF HÄMEL, *Ueber die Nachweisbarkeit sogenannter Anti- und Procutine bei Tuberkulösen und Tuberkulosefreien. Würzburger Abhandlungen*, Bd. 26, H. 7, 1930. Prijs RM. 1.60. Uitg. J. A. BARTH, Leipzig.

HÄMEL behoort, naar ref. meent op goede gronden, tot hen, die de tuberculine-reactie voor specifiek houden: zij kan slechts tot stand komen door een specifieke verandering van de prikkelbaarheid der cellen in het lichaam, dat, als gevolg van de tuberculeuse besmetting, allergisch is geworden.

In het stuk van HÄMEL wordt de vraag behandeld, of in de huid en in het bloedserum van het tuberculeuse individu stoffen kunnen worden aangetoond, die de werking van het tuberculine op de huid kunnen versterken (procutines) of verzwakken (anticutines). De anticutines zijn het eerst door PICKERT en LÖWENSTEIN, de procutines door FELLNER beschreven, en velen hebben zich beziggehouden met onderzoekingen over deze stoffen, waarvan het nog geenszins zeker is, of zij werkelijk bestaan.

Op grond van een uitgebreid en veelzijdig proefondervindelijk onderzoek komt HÄMEL tot het besluit, dat in den inhoud van blaren die, als gevolg van een sterke tuberculinereactie, op de huid ontstaan, zoowel stoffen, die deze reactie versterken, als stoffen, die haar verzwakken, kunnen worden aangetoond. Vaste regelen hiervoor waren niet te ontdekken.

De schrijver heeft zijn onderzoek tevens uitgestrekt tot de vraag of lupus pernio en het sarcoid van BOECK in aetiologisch verband met tuberculose staan. Hij vond, dat het bloedserum van tuberculeuse individuen met sterke allergie, wanneer het gemengd met tuberculine, voor intracutane enting bij lijdens aan tuberculose werd gebruikt, de zelfde uitkomsten opleverde als bloedserum van lijdens aan lupus pernio en aan sarcoid van BOECK, of als bloedserum van gezonden.

Serum van lijdens aan tuberculose en serum van gezonden verzwakken in gelijke mate de werking van tuberculine op de huid. Deze werking is zoowel aan actief als aan inactief gemaakt serum eigen. Versterking van de tuberculinewerking door menging met serum werd bij alle sera waargenomen: van tuberculoselijdens, van gezonden, en van lijdens aan lupus pernio en aan sarcoid van BOECK, onverschillig of men actief of inactief serum gebruikte. Aangezien nu, naar men beweert, anticutines alleen in actief serum en procu-